

GORCZYCA (109) *sb f*

gorczyca (108), **horczyca** (1); gorczyca : horczyea *Murm* (2 : 1).

o oraz a *jasne*.

sg *N* gorczyca (39). ◇ *G* gorczyce (35). ◇ *D* gorczycy (3). ◇ *A* gorczycę (5) [w tym: -ą (1)]. ◇ *I* gorczycą (22). ◇ *L* gorczycy (3). ◇ *pl N* gorczyce (1). ◇ *I* gorzycami (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII – XVIII w.

*bot. Sisymbrium officinale Scop. et S. Sophia L., Brassica nigra Koch., Sinapis alba L., Sinapis arvensis L. et Raphanus Raphanistrum L., Sium angustifolium L., albo Gentiana punctata L. (Rost), Nasturcium officinale R. Br. a. Polygonum hydropiper L.; wszystkie te rośliny znane i używane w XVI w., zwane gorzycą dla gorzkiego smaku owoców, nasion, liści lub korzenia. Te same łacińskie nazwy używane były dla oznaczenia dwóch lub trzech z wyżej wymienionych, a nawet w zestawieniach (jak np. „biała gorczyca”) nie ma pewności, którą z dwóch możliwych roślin ma pisać na myśli (cf Rost s. 176, 178, 179, 248, 269); sinapis, sinapium *Murm*, *Mymer*¹, *Cn*; sinapi *Mącz*, *Calep*, *Cn*; sinape *Mącz*, *Cn*; gentiana *Murm*; mostardum *BartBydg* (109) : Gentiana. Gentzion Horzycá *Murm* 114; Sinapis, Senff Gorzycá *Murm* 115, 162; Synapis. Senff. Gorczyca. *Mymer*¹ 18v, 41v; Mostardum, gorzycza *BartBydg* 93b; Wezmi łoku rzepikowego, gorzycze, nafienia Piwoniei każdego podragmie *FalZioł* I 5a; Genciana. Gorzycza. Encian. *FalZioł* I 58b; RZeżucha [...] ielt/ w moczi podobna gorzyczy. *FalZioł* I 89d; Sinapis. Gorzycza. Senff *FalZioł* I 124c; Stłucz gorzyczę z mydłem wenezkiem/ á przyley trochę wina/ vczyń z tego iakoby plafr na liście bzowem/ albo omanowem / albo chrzanowym/ to przykładay na bolączkę. *FalZioł* V 71; Lekarzftwo naprzeciw s. Walantego niemoczi Kurzenie gorzyczą pod nosem *FalZioł* V 76, +4e, I 15a, 20b [3 r.], 50d [3 r.], 124c *żp* (33); Czemu pierz, gorzycza, y infze zioła gorące wnątrzu nie szkodzą *GlabGad* K2; *LibMal* 1544/86 [2r.]; Pothym w wigilią Bożego narodzenia niech wezmą miodu/ czofnku y gorzyce wełpołek/ á tym koźdey krowie pod ogonem podmazuią/ mowiącz ty flowa. *LudWieś* B3v; Podobno ieltħ krolełtwo niebiekie żiarnku gorzyce *Leop Matth* 13/31; *RejFig* Bb5v; *BielKron* 269; Sinapi indeclinabile, gen. neut. et Sinape pen. prod. Gorzycá. *Mącz* 395a, 189b; Albo gorzyce nówierć/ á ná chore biodry álbo lędźwi przylož/ tedyć przyłzczami wyciągnie. *SienLek* 119, 8, 9 [2 r.], 15v, 39v, 40v (31); A wybierác łobie włyzytko po ziarnku iáko pthafzek wybiera mák miedzy gorzycami/ czyniac tobie w głowie łwey rozważny rozładek *RejZwierc* 21; *BudNT Luc* 17/6; *KlonŻal* C2v; *Calep* 982b; Liczbá doroczna. [...] Owies/ Bydło/ Słoniny/Gorzycze/ Groch/ Owce *GostGosp* 167; *WujNT Matth* 13 *arg*; á Potym fię do wykłádu tych dwu o gorzycy y kwásie vdamy. *SkarKaz* 79b, 80a; [contra spoth [...] accipe herbam supernatantem in aqua vulg. vodna rzerzucha uel gorczyca *GlosyKórń* II 179].*

W charakterystycznych połączeniach: gorczyca płacziwa, tarta (3), *tluczona* (2), *wierciana; gorczyce gorzkość, nasienie* (3), *ziarn(k)o* (5).

*Zestawienia: »biała gorczyca« = Sinapis alba L.(Rost) a. Sium angustifolium L. (Rost); eruca Mącz, Cn; eruca hortensis, euzomon Cn [szyk 11 : 3] (14): Biała gorzycza ielt we włzem łwiadoma iedna ielt ogrodna á druga polna *FalZioł* I 50c, I 50 *żp*, c, d, 78d, IV 9a (9); Eruca [...] genus herbae, Ziele nieyáko gorącego przirodzenia/ Quidam putant, Biała gorzycá. *Mącz* 108b; *SienLek* 61v, 109v [2 r.], 178v.*

»czarna gorczyca« = *Brassica nigra* Koch. (Rost: sinape, czerwona gorczyca); *melanthion, nigella* Mącz; *napy, saurion, sinape, sinapi, sinapis (scelerata), thlaspi Cn (1)*: *Nigella*, herba, Czarna gorzycá/ álbo czarny Koriándér. *Melanthion* alias. *Mącz* 246d.

»domowa gorczyca« = *Sinapis alba* L. (Rost) (3): Domowa Gorzycza częftho iedziona od ludzi/ czyni fklónność ku ciełefnym rzeczám. *FalZioł* I 50c, I 50c [2 r.].

[»polna gorczyca mniejsza« = *Sisymbrium officinale* Scop. et *S. Sophia* L. (Rost): Polna gorzycá mnieyfza y wiefłza. *Irio minor et maior. SienHerb* L2#

»polna gorczyca wiefłza«: *SienHerb* cf »polna gorczyca mniejsza«.

»świnia gorczyca« = *prawdopodobnie Sisymbrium officinale* Scop. et *S. Sophia* L. (Rost: psia gorczyca): Swinia gorzycá *SienHerb* E3#]

»gorczyca włoska« = *prawdopodobnie Sinapis alba* L. (Rost: *eruca*); *eruca Calep* [szyk 1 : 1] (2): Gorzycá Włofka/ fzu: Ruká. *SienLek* Xv; *Calep* 372b.

W przen (1) : Proś/ niech gorzycá ma łan z ciálá mego. *GrabowSet* O2.

Przen: Rzecz przykra (1) : Z obu ftron tu prawdę powiedáią/ Wždy fie ludziom máło podobáią/ Iednym fie chce wczefności wzywáć/ Drudzy każą w kárności przebywáć/ Gorzycę tu z miodem pomiefzano *BielKom* E4v.

Synonimy: pszonak; zest. »czarna gorczyca«: *koryjander; zest.* »gorczyca włoska«: *ruka*.

Cf GORCZYCZNIK, **GORYCZKA**, HORZEC